

МОВНА КАРТИНА СВІТУ НІМЕЦЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ (на матеріалі казок братів Грімм та Л.Бехштайна)

У статті йдеться про кількісну реконструкцію мовної картини світу, представленної у німецьких народних казках зі збірок „Kinder-und Hausmärchen / Gesammelt durch die Brüder Grimm» та „Deutsches Märchenbuch» Людвіга Бехштайна, на основі їх прикметникового складу.

Ключові слова: мовна картина світу, прикметники, лексико-семантична група.

Данная статья посвящена воссозданию языковой картины мира, представленной в немецких народных сказках из сборников „Kinder-und Hausmärchen / Gesammelt durch die Brüder Grimm» и „Deutsches Märchenbuch» Людвиг Бехштайна, на основе квантитативного анализа их адъективного состава.

Ключевые слова: языковая картина мира, прилагательные, лексико-семантическая группа.

This article deals with the reconstruction of language world view on the basis of adjectives combined into lexical-semantic groups. The quantitative analysis features peculiarities of reconstructed values and human self-consciousness implied in the language universe of German folk tales in XIX century.

Key words: language world view, adjectives, lexical-semantic group.

Питання співвідношення мови, з одного боку, свідомості та світобачення -з іншого належать до кола давніх, але поки що нерозв'язаних проблем. Саме система мовних знаків пов'язує між собою навколишню дійсність та її сприйняття, відображення світу у мозку людини та процеси його усвідомлення. Мова як „інструмент» концептуалізації навколишньої дійсності виражає через відповідну сукупність фрагментів „**мовної картини світу»** (Weltbild, термін Л. Вайсгербера та Л. Вітгенштайна) певну специфіку світосприйняття, національної історії та культури, тобто національний характер певного народу. Реконструкція цього концептуального образу світу дає можливість „зазирнути» до „закодованого» в ній психологічного портрету мовної спільноти, що робить такі дослідження особливо актуальними для когнітивістики та етнолінгвістики.

Традиційно подібні дослідження мовної картини світу (МКС), яким все більше провідних лексикологів присвячують свої праці (Ю.Д. Апресян, А.Д. Белова, О.Л. Бессонова, С.А. Жаботинська, Ю.М. Караулов, Ж.П. Соколовська, Є.В. Урисон та ін.) [1; 2; 3], проводяться на основі ідеографічних словників (наприклад, Галліга та Варгбурга, Дорнзайфа, Роже), за допомогою яких визначається оцінний тезаурус базових концептів. Дещо відмінною була спроба побудувати „мовну картину світу» на тлумачних словниках [4; 5]. Останнім часом привертає до себе увагу також і народна казка як предмет досліджень картини світу, яка чи не найоптимальніше репрезентує психологічний портрет мовної спільноти [6; 7]. Так, наприклад, Т. Вавіліна [8] у своєму дослідженні проводить

порівняльний аналіз картини світу, вираженої у парних текстах російських народних (за ред. А.Н. Афанасьєва) та німецьких народних (зі збірки братів Грім) казок; щоправда, тут мова йде про переклад російською. Т. Вавіліна зосереджує свою увагу на розходженнях сюжетних ліній у казках зі схожою фабулою, які, на її думку, спричинені відмінностями в картині світу російського та німецького народів.

Ми, однак, обрали аналіз прикметникового складу німецьких народних казок (мовою оригіналу), оскільки, на нашу думку, для реконструкції найбільш цінними є саме прикметники, семантична структура яких найкраще зберігає оцінний елемент; для цього ми скористались індуктивно-дедуктивною мовно-психологічною систематизацією прикметників [5]. Актуальність даної роботи зумовлена пошуками нових об'єктивних методів дослідження національних менталітетів. Матеріалом слугує: 1) повна вибірка казок братів Грім (за винятком казок, написаних на нижньонімецьких діалектах, – 180 номерів); обсяг вибірки – приблизно 224500 слів, у результаті опрацювання даних маршел отримано корпус з 9416 слововживань (СВ); 2) 76 казок зі збірки „Deutsches Märchenbuch»

Людвіга Бехштайна, які аж до початку ХХ ст. користувались більшою популярністю та були ширше розповсюджені ніж казки братів Грім [9: 41-42]; обсяг вибірки – приблизно 94500 слів, у результаті опрацювання яких отримано корпус з 4840 СВ.

Згідно з вищезгаданою систематизацією прикметників, мовний універсум поділяється на 3 основні підсистеми: а) прикметники, що стосуються живих істот/людини; б) об'єктивні прикметники, які характеризують предмети та явища оточуючого світу; в) детермінанти, що визначають відношення між цими підсистемами.

1. МКС на матеріалі казок братів Грім

При аналізі **об'єктивних** прикметників виділяються (кількісними показниками) поля **параметричних, сенсорних** та прикметників **консистенції** (речовини). Серед **параметричних** прикметників переважають великі розміри (649 випадків слововживання – СВ), які частіше позначають неживих істот (265 СВ) та абстрактні поняття (244 СВ). Малі розміри стосуються однаковою мірою і живих (119 СВ), і неживих об'єктів; близько третини позначуваних живих істот – чарівні (Шіиетатппеп, Zwerge, Zauberer- 41 СВ).

Для сенсорних прикметників **зорового сприйняття** основними кольорами гами є „білий» (123 СВ), „червоний» (СВ), „чорний» (77 СВ). „Білий» має яскраво виражене конотативне значення краси, добра, чистоти („Da sprach das Mädchen: Ich möchte gern so schön und rein werden wie die Sonne; alsbald war sie weiß und schön wie der Tag» [10: 559]). „Чорний» у 40-а випадках ащичнюється з чимось негативним: нечисть змальовується як „ein kleines schwarzes Männchen», (див. вище), злу мачуху із її донькою Бог карає чорнотою [10: 558-559]. Закономірно, що „чорний» і „білий» часто протиставляються {„...die Stiefmutter mit ihrer Töchter... sah, dass sie beide kohlschwarz und häßlich waren, die Stieftochter aber weiß und schön...“ [10: 559]). „Червоний» слугує переважно для нейтрального позначення кольору; використаний в описі зовнішності, асоціюється з красою та здоров'ям („Sie war so weiß wie Schnee, so rot wie Apfelblüte und ihr Haar so glänzend wie Sonnenstrahlen» [10: 660]). шші кольори зустрічаються рідше: „grün» (38 СВ), „blau» (26 СВ), „grau» (30 СВ) і т. д.

Серед прикметників **речовини** найчастотнішим є „золотий» (193 СВ), – реально існуючий атрибут світу казки, який можна уявити, не порушуючи фантастичність останнього (за словами самих Грім, „... все прекрасне в казках є золотим» [11:173]).

Об'єднання прикметників живих істот містить поля **біофункціональних, характерологічних та установчо-оцінних** прикметників. У першому випадку основне навантаження припадає на ЛСГ прикметників **біологічного віку, функціонального стану** („живий», „мертвий», „здоровий», „втомлений» – 458 СВ) та **зовнішності** (295 СВ). Серед прикметників **вікових ознак** кількісно переважають прикметники зі значенням „старий» („alt», „steinalt» – 370 СВ; „jung» – 226 СВ). „Молодий“ у даних казках завжди вродливий і сильний, а „старий“ асоціюється переважно з негативними функціональними (слабкий, хворий) якостями. „Старий“, крім того, виступає обов'язковою ознакою чарівних істот – відьом, чаклунів, чарівниць (Hexe: 48 СВ, Zauberer: 16 СВ, Zauberin: 9 СВ, böse Zauberin: 8 СВ, Teufel: 3 СВ); злі відьми трапляються в даних казках частіше ніж добрі чарівниці, тож не дивно, що „старий“ асоціюється з негативними характерологічними якостями.

Серед розмаїття **функціональних характеристик** привертає увагу диспропорція прикметників „tot» та Lebendig» (93 СВ та 40 СВ відповідно), причому lebendig» у 20-и випадках зустрічається ж протиставлення смерті у момент магічних перетворень („ Und nicht lange, so öffnete Sneewittchen die Augen, hob den Deckel vom Sarg in die Höhe und richtete sich auf und war wieder lebendig“ [10: 78]). Ця диспропорція, на нашу думку, не є чимось незвичайним: людина сприймає означення „живий» ж свій природний і невід'ємний атрибут, і не помічає/ не позначає його доти, доки не відчує контраст чи загрозу біологічному існуванню. Часте згадування „hungrig» (19 СВ) та „satt» (61 СВ) теж не є неочікуваним – це типові ознаки т. зв. предметно-чуттєвого світосприйняття. Також можна відзначити домінування прикметників на позначення краси в ЛСГ **зовнішності** (251 СВ з 295-ти) – ще один атрибут ідеалізуючого казкового світу. ЛСГ **біологічної статі та сексуальності** за загальною систематизацією практично не задіяні, що має щонайменше дві причини. По-перше, серед інформантів – оповідачів казок – переважають жінки, які, дотримуючись правил суспільної моралі Німеччини XIX ст., не наважувались використовувати сексуально забарвлену лексику в присутності стороннього чоловіка [12]. По-друге, брати Грімм, готуючи свою збірку, орієнтувались саме на дитячого слухача/читача і відповідно підправляли зміст [13: 25-57].

Характерологічні прикметники демонструють широкий спектр емоцій („Austig», „glücklich», „traurig», „betäubt», – 363 СВ), і позитивна частина групи зустрічається найчастіше (229 СВ), – адже типовий кінець казки – „und sie lebten vergnügt bis an ihr Ende». У порівнянні з середньовіччям [14], **вольова сфера** є однією з найменш представлених (51 СВ); ЛСГ на позначення **безстрашності** налічує всього 39 СВ, а характеристики **акційної цілеспрямованості та рішучості** практично відсутні – однак не слід сприймати це як неактуальність подібних якостей для творці в/носіїв народних казок.. Так, Т. Вавліна навпаки стверджує, що «... основними чертами героїв німецьких сказок являється їх діяльність, активність, стремління к самоутверждению в жизни, независимости от обстоятельств внешнего мира и окружающих...» [8: 395]. Вочевидь, ці риси казкових героїв реалізуються якщо не іншими частинами мови, то на рівні сюжету. Прикметники **інтелектуальної сфери** зустрічаються у тексті відносно рідко (2,43% від загальної кількості прикладів); найповніше представлена ЛСГ на вираження **«раціонального інтелекту»** (158 СВ), причому прикметники зі значенням “розумний” часто використовуються іронічно („Die kluge Else”, “Die klugen Leute“), а “дурний” володіє позитивними характерологічними якостями (у таких випадках дурнями “величають” безвідмовних, добрих героїв, чий альтруїзм за законами казки винагороджується).

Установчо-оцінна сфера представлена найповніше (2588 СВ). У полі «**фіксовані установки до інших**» особливо наголошуються «**характеристики ставлення до інших**» („ireundlich“, herzlich“, „gut“, „neidisch“, „böse“ – 329 СВ), серед яких цілком закономірно переважають позитивні, – адже вони з виховною метою стимулюються в казках везінням та щастям. Звертає на себе увагу також практична незадіяність ЛСГ “щедрий” – якості, дуже популярної у давніх германців [6:49]; очевидно, щедрість у середовищі творців та поширювачів казок перестала бути рисою, гідною наслідування у реальному житті.

Характеристики „**прийняття соціальних та етичних норм**” представлені достатньо широко, щоб ознайомити з вимогами суспільної моралі („ehrlich“, „artig“, „treu“, „sittsam“ etc. – 184 СВ). Найбільш уживаною характеристикою є „вірний” (83 СВ), яку, вочевидь, слід вважати якщо не типовою, то пропагованою німецькими казками чесною: „Die Tugend, die in den Märchen die größte Rolle spielt, also die Kardinaltugend der Märchen, ist die Treue...” [15: 17]. І вірність не є одностороннім обов’язком: господар має певні зобов’язання стосовно вірного слуги („Der treue Johannes»), виконання яких для нього стоїть вище життя власних дітей.

ЛСГ „**фіксовані установки до діяльності**”, хоч і не несуть за своїми кількісними показниками значне навантаження (70 СВ), займають не останнє місце в представленій системі цінностей. Це досягається шляхом контекстуального перехрещення установчої, біофункціональної та емоційної сфер: працелюбна дівчина (казкова) – завжди добра, гарна, врешті-решт стає щасливою.

Поле „**Оцінки інших і себе**” – найбільше за обсягом (1833 СВ). Із 9-ти представлених груп увагу привертають „**оцінка предметів з погляду ставлення до викликаних ними емоцій**” (472 СВ), яка демонструє всю можливу гамму почуттів (жалість, презирство, жах, симпатія – з кількісним переважанням позитивних: 301 СВ) та **узагальнена оцінка за шкалою „добрий” – „поганий”** (458 СВ; також переважає позитивна частина групи – 373 СВ), – по суті, базова для даного поля.

Прикметники **соціальних характеристик** займають 3,83% від загальної кількості прикладів. **Соціальна сфера** представлена в основному ЛСГ **майнового положення** („багатий”, „бідний” – 53 СВ : 112 СВ відповідно, причому „бідний” асоціюється переважно з позитивними характерологічними якостями: більшість творців казок не могла похвалитись статками) та **походження** („königlich“, – традиційний атрибут народної казки, «»vornehm», „gemein“ – 101 СВ), що дозволяє судити про актуальність подібних установок для періоду створення даних казок, чого не можна сказати про **національні характеристики** (2 СВ), та штитуційні відношення (7 СВ). **Релігійні відношення**, попри свою значущість у представленій системі цінностей, займають лише 0,59% від загальної кількості прикладів („fromm“, „gottlos“, „heilig“ – 50 СВ).

2. МКС на матеріалі казок Л. Бехштайна

Аналіз **об’єктивних прикметників** також почнемо з **сенсорних**, зокрема, з ЛСГ **зорового сприйняття** як найчисельнішої (269 СВ), де найчастіше виступають прикметники на позначення кольору, серед яких основним є „чорний” (56 СВ із 183-х). Своєю частотністю цей колір завдячує казці „Der schwarze Graf, в якій згадується 25 раз; „чорний” в якості атрибута супроводжує вищезгаданого героя, вбивцю власної матері, матеріальні об’єкти, що оточують Чорного Графа, – також чорні [16: 527 – 528]. У даному випадку

негативні конотації „чорного” зумовлені сюжетом, однак навіть „за межами” цієї казки „schwarz“ асоціюється з негативними характерологічними якостями (schwarze Gedanken), чарами (schwarze Kunst), злими чарівниками (JDer schwarze Rabe, das ist meine Mutter.“ [16: 401]) та трауром. „Білий“ не утворює прямого протиставлення „чорному“, але, як правило, біла тварина – це чарівна тварина, що принесе удачу („Das Natterkrönlein“, [16: 484-487]) а білий одяг зазвичай вказує на моральну чистоту людини [16: 397-399]. „Червоний» має найбільше відтінків серед представлених кольорів (feuerrot, blutrot, rosenrot –19 СВ), але виступає переважно в якості нейтрального позначення кольору.

Дименціональні прикметники – традиційно найчисленніші серед об’єктивних (459 СВ). Найбільша частка в даному полі припадає на базові характеристики „великий» (217 СВ) та „маленький» (117 СВ). „Groß“ найчастіше позначає абстрактні поняття та емоції (Freude, Schmerz, Mühe...); „klein“, навпаки, часто використовується при описі живих істот (46 СВ із 97-и). „Winzig» в свою чергу майже виключно (18 СВ із 20-ти) позначає чарівників (das winzige Männlein).

У групі „**характеристики часу**» (111 СВ) найпоширеніші ЛСВ, що позначають тривалість (lang – 40 СВ, ewig – 15 СВ). Однак дія не затгується в досліджуваних казках, адже прикметники **динамічно-просторового переміщення** нівелюють це враження переважанням ЛСВ на позначення швидкості (schnell, geschwind etc. – 92 СВ та plötzlich – 18 СВ із 131 СВ для всієї групи). Цікаво, що „швидкий»/„швидко» супроводжує переважно героя чоловічої статі, героїні діють швидко лише у 17 випадках. Серед прикметників **речовини** (81 СВ) найпопулярнішим традиційно є „golden“ (49 СВ). Золото не тільки атрибут розкоші та краси, а й вказує на особливий статус позначуваного об’єкта – чарівного або ключового для розвитку подій в казці [16: 87-91].

У полі **біофункціонального стану** виділяються прикметники ЛСГ **біологічного віку** (291 СВ), **функціонального стану** (184 СВ) та **зовнішності** (163 СВ). **Стать та сексуальність** в казках зі збірки Бехштайна практично не представлені (1 СВ), вочевидь, ця тема – табу. Серед прикметників **вікових ознак** домінують прикметники зі значенням „старий» (166 СВ), що асоціюються з негативними функціональними ознаками (sieh, kraftlos, krank). Зовнішність літніх людей якщо і згадується, то з негативною оцінкою (hässlich, garstig). Характерологічні якості, з якими асоціюється „air”, залежать від статі позначуваного: старі жінки в казках – це мати (22 СВ) або бабуся (11 СВ) героя, охоронниця зачарованої принцеси (13 СВ) або ж чарівниця (6 СВ), і всі вони добрі. В той же час у 40 випадках (із 65-ти) позначення героїв чоловічої статі похилого віку стосуються чарівників, і у 39-ти випадках вони – злі. Молодому ж герою властиві позитивні функціональні, конституційні та характерологічні якості.

Серед розмаїття **функціональних характеристик** (gesund, wund, müde) привертають увагу 3 диспропорційні дихотомії: 1) „живий“ (16 СВ) - „мертвий“ (36 СВ); 2) „здоровий“ (9 СВ) – „хворий“ (21 СВ); 3) „ситий“ (21 СВ) – „голодний“ (8 СВ). На нашу думку, причина цієї диспропорції та ж сама, що і у випадку з казками братів Грімм. Щодо ЛСГ **зовнішності** (163 СВ), то домінування прикметників на позначення краси (schön, hübsch – 154 з 163 СВ) є цілком закономірним. Цікаво те, що означення „гарний» супроводжує героя чоловічої статі набагато рідше, ніж героїнь (24 СВ: 102 СВ). Героя-чоловіка достатньо один раз назвати вродливим, стосовно жінки цей епітет повторюється, що свідчить про значення зовнішньої краси для сприйняття жінки оточуючими.

У полі **емоцій** (220 СВ) спостерігаємо значне переважання позитивних (lustig, froh, zufrieden etc. – 144 СВ), що забезпечує загалом світлу атмосферу. **Вольова сфера** представлена в основному ЛСГ на позначення „**безстрашності**» (64 СВ), у якій прикметники зі значенням хоробрій» та „боягузливий» кількісно збалансовані (33 СВ: 31 СВ), – наляканими бувають і позитивні герої. **Інтелектуальна сфера** не несе значного навантаження (100 СВ); найповніше заповнені парадигми „**раціонального інтелекту**» (84 СВ), де характеристика “розумний» – однозначно позитивна, адже у складних ситуаціях розум та винахідливість важать іноді більше, ніж сила та відважність. Важливість розуму, розважливості повсякчас підкреслюється тривалими реченнями („...ein Weiser strebt nur zu erlangen das, was möglich ist, und unweise gilt, der das Unmögliche erringen will. „ [16: 266]).

Поле „**фіксовані установки до діяльності**» демонструє досить невелику частоту використання (37 СВ), однак працелюбність традиційно супроводжується позитивними характерологічними та біофункціональними якостями і винагороджується: „ ... die war wunderschön und gut über alle Maßen. Sie arbeitete... für sieben und war so schön wie sieben zusammen... da sagte ihr der Prinz, dass er sie lieb habe um ihrer großen Sittsamkeit und Tugend willen und sie zur Frau nehmen wolle...“ [16: 179]. Серед „**характеристик ставлення до інших**» (343 СВ) закономірно переважають позитивні (gut, gnädig, barmherzig -190 СВ). Звертає на себе увагу досить часте вживання прикметників зі значенням „дружній» (freundlich, befreundet – 33 СВ). Важливість дружби неодноразово підкреслюється оповідчемо: „Bande der Freundschaft sind mehr wert als Bande der Blutsverwandschaft, denn diese ist oft schädlicher als Gift... „ [16: 354]. Тема дружби пов’язує між собою „**характеристики ставлення до інших**», „**прийняття соціальних та етичних норм**» та «**раціональний інтелект**», де „вірний» становить найпопулярнішу характеристику (31 СВ) і пропагується найбільше: „Denn wer nicht sein Leben einsetzt für einen treuen Freund, der ist sehr töricht, denn ein Freund ist immer nützlicher als ein Bruder oder als Kinder. „ [там же]. Відношення всередині ЛСГ „**прояви поведінки**» та „**ставлення до інших через власне „я»»» цілком передбачувані: самовпевненість та зверхність засуджуються, а скромність та смиренність приносять винагороду й похвалу -дівчатам, адже вищезазначені характеристики стосуються переважно їх: „ ... der König trat... mit seinem lieblichen Gärtnermädchen herein, die so sittig und bescheiden in einem weißen Kleidchen und völlig ohne Schmuck erschien... der König sprach: \. ich will Euch zeigen, daß dieses arme Mädchen würdiger ist, Königin zu heißen, als Ihr und alle eitlen Prinzessinnen.“ [16: 382]. Своєрідним „концентратом суспільних вимог до дружин» можна вважати казку „Vom**

Zornbraten“. Тут процес „перевиховання” лайливої та зверхньої дівчини проходить досить травматично: лише після того, як перелякана дівчина з примусу як кінь возила на собі свого чоловіка, вона стала „ідеальною дружиною“ : „ ... die Frau war das allerliebste Weib, ehrbar und wohlgezogen, ohne List und Trug, treu, ruhig, mild...ohne Haß und Unwillen erfüllte sie, wie ein biederes Weib tun soll, die Wünsche ihres Eheherrn.. “ [16: 96].

У полі **оцінки** (1187 СВ) найважливіші характеристики репрезентують ЛСГ „**оцінки предметів з погляду ставлення до розуму**» (108 СВ, переважно прикметники на позначення таємничості – 55 СВ), **до викликаних ними емоцій** (377 СВ), **естетичності** (176 СВ), **узагальнена прагматична оцінка** (143 СВ) та за шкалою „**добрий – поганий**” (172 СВ). Поле „**оцінки предметів з погляду ставлення до викликаних ними емоцій**» традиційно популярне, демонструє переважання позитивних оцінок (тільки підгрупа

„милий» нараховує 154 СВ). Логічним доповненням образу ідеалізуючого світу казки виступає ЛСГ „оцінки предметів з погляду естетичності», яка майже повністю складається з позитивних оцінок (schön, herrlich, prächtig).

Прикметники **соціальних характеристик** зустрічаються в тексті казки нечасто (всього 179 СВ). У **соціальній сфері** заповнені найповніше парадигми „походження» (46 СВ) та „майнового стану» (79 СВ). ЛСГ „походження» містить в основному прикметники на позначення шляхетності, що є типовим для казки (edel, vornehm, königlich). У ЛСГ **майнового стану** представлені рівною мірою як „бідний» (42 СВ), так і „багатий» (37 СВ). „Бідний» традиційно асоціюється з позитивними якостями, у свою чергу, багатством винагороджуються чесноти: „Und Hänschen und Gretchen wurden sehr wohlhabende Leute, aber sie spendeten auch von ihrem Segen den Armen viel und taten viel Gutes... «[16:91].

Національна сфера (4 СВ) не є значущою для оповідача, чого не можна сказати про **релігійні відношення** (48 СВ), де „fromm¹¹ – основна характеристика (28 СВ), яка завжди супроводжується красою внутрішньою та зовнішньою („... denn Siebenschön war auch frommer als sieben andre, und das war ihre größte Schönheit. “ [16: 179]), і завжди винагороджується.

Отже, за допомогою аналізу ЛСГ та з урахуванням регулююче-виховної функції казки вдалося реконструювати певні особливості світосприйняття буржуазного суспільства Німеччини XIX ст. Відтворена мовна картина світу наочно демонструє специфіку морально-ідеологічних установок суспільства, згідно яких чоловікам слід бути ініціативними, а жінкам – покірними, але побожність та порядність є необхідними передумовами успішної соціалізації незалежно від статі. У перспективі доцільно зробити порівняльний аналіз даних казок з казками з інших збірок, так само як і з австрійськими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А.Д. Мовні картини світу: Принципи утворення та складові / А.Д. Белова // Проблема семантики слова, речення та тексту: 36. наук. ст. – К.: КНЛУ, 2001. – Вип. 7. –С.26-30.
2. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови : когнітивно-гендерні аспекти / О.Л. Бессонова. – Донецьк: ДонНУ, 2002. – 362 с.
3. Соколовская Ж. «Картина мира» в значении слов. Семантические фантазии или «катехизис семантики»/ Жанна Соколовская. – Симферополь: Таврия, 1993. – 232 с.
4. Апроксимативні методи вивчення лексичного складу: Навчальний посібник / В.В. Левицький, ОД Огуй, СВ. Кійко, Ю.С. Кійко. – Чернівці: Рута, 2000. -136 с.
5. Огуй О.Д. Об'єднана індуктивно-дедуктивна мовно-психологічна класифікація прикметників у „мовній картині світу» / Олександр Дмитрович Огуй // Науковий вісник Чернівецького ун-ту. – Чернівці: Рута -1998. – Вил. 41 – С. 39 – 46.
6. Пилипенко-Фрицак НА. Сказка как один из факторов языковой картины мира (по материалам волшебных сказок А.Н. Афанасьева) / Наталія Анатоліївна Пилипенко-Фрицак // Проблеми безпеки української нації” на порозі XXI сторіччя : Матеріали Всеукраїнської наук.- практ. конф. -К.; Чернівці, 1998. -4.2. -С. 114 -115.
7. Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки / Владимир Яковлевич Пропп. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. – 364 с.

8. Вавилина Т. Отображение картины мира в русских и немецких народных сказках / Татьяна Вавилина // *Rossica olomucensia XLII (za rok)*. 2. cast: Rocenka katedry slavistiky na Filozoficke fakulte Univerzity Palackeho. -Olomouc: 2004. – S. 393-397.
9. Roth. D. Märchen und Märchenforschung in Europa: ein Handbuch / Dieter Roth. – Frankfurt am Main: Haag und Herchen, 1993. – 328 S.
10. Kinder-und Hausmärchen / Gesammelt durch die Brüder Grimm. – Aufbau-Verlag Berlin und Weimar, 1977.-S.13-189.
11. Неустроев В.П. Братья Гриммы / В.П Неустроев // *История немецкой литературы: В 5-тит.-Т.З.-М.*, 1966.-С. 169-178;
12. Uther H.-J. Handbuch zu den „Kinder-und hausmärchen“ der Brüder Grimm: Entstehung Wirkung – *Ἰντιφρειαρίον* / Hans-Jörg Uther. – Berlin: de Gruyter, 2008. – 644 S.
13. Röhrich L. „und weil sie nicht gestorben sind...“: Anthropologie, Kulturgeschichte und Deutung von Märchen / Lutz Röhrich. – Köln: Böhlau, 2002. – 447 S. .
14. Огуй О.Д. Реконструкція давнього світосприйняття в англосаксонському «Беовульфi» (спроба кількісного підходу) / О.Д. Огуй // *Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Чернівці: Рута, 2002. -Вип. 136. Германська філологія. -С. 45- 51.*
15. Solms W. Die Moral von Grimms Märchen / Wilhelm Solms. – Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1999. – 249 S.
16. Bechstein L. Sämtliche Märchen / Ludwig Bechstein. – Düsseldorf: Artemis & Winkler Verlag, 2005.-874 S.
17. Karlinger F. Grundzüge einer Geschichte des Märchens im deutschen Sprachraum. -Darmstadt: Wissenschaft!. Buchges., 1983.-159 S.

ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ОБЗОР ПРОЦЕССА ЛАБИАЛИЗАЦИИ И ДЕЛАБИАЛИЗАЦИИ В АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ДИАЛЕКТАХ

В даній статті висвітлюються фонетичні процеси, що відбуваються в лексичному шарі азербайджанських діалектів з етнолінгвістичної точки зору. Метою даної роботи є досліджувати факти лабіалізації голосних в діалектах, які відображають у собі кипчакські і частково болгарські елементи.

Дослідження було проведено порівняльно-історичним методом. До дослідження поряд з фактами азербайджанських діалектів, були також залучені факти з родинних тюркських мов.

Ключові слова: *етнолінгвістичний огляд, азербайджанські діалекти, фонетичні процеси, лабіалізація.*

В данной статье освещаются фонетические процессы, происходящие в лексическом пласте азербайджанских диалектов с этнолингвистической точки зрения. Целью данной работы является исследовать факты лабиализации гласных в диалектах, которые отражают в себе кыпчакские и частично болгарские элементы. Исследование было проведено сравнительно-историческим методом. К исследованию наряду с фактами азербайджанских диалектов были также привлечены факты из родственных тюркских языков.

Ключевые слова: *этнолингвистический обзор, азербайджанские диалекты, фонетические процессы, лабиализация.*

This article highlights the phonetic processes in the lexical layer of the Azerbaijani dialects from ethno linguistic point of view. The purpose of this paper is to study the facts of labialization of vowels in the dialects that reflect a Kipchak and partly Bulgar elements. The study was conducted by comparative-historical method. The study along with the facts of the Azerbaijani dialects, involved the facts from the related Turk languages.

Key words: *ethno linguistic survey, Azerbaijani dialects, phonetic processes, labialization*

Исследуя лексический пласт азербайджанских диалектов, а также проводя параллели с данными родственных языков, зачастую можно столкнуться с разными фонетическими вариантами одной и той же лексической единицы. И потому, считаем, что очень важно при изучении лексики диалектов данного языка, учитывать фонологические черты, присущие этому языку. При исследовании отдельно взятой лексической единицы какого – либо диалекта и сопоставляя её с лексемами других диалектов и родственных языков нужно учесть дифференциальную разницу фонем в этих лексемах.

Как мы знаем, одним из дифференциальных признаков гласных фонем в азербайджанском языке является участие губ. Оппозиция гласных строятся по данному признаку следующим образом: признак губности – *а-о, ә-ө, і-й, и-и, а-и*; Как уже известно, оппозиции в языке могут быть одномерными или многомерными. Критерий предлагаемого раз-